

STUDIE ZE ŠKOLNÍ PEDAGOGIKY

Ilona Jirečková

Kolektiv autorů: *Studie ze školní pedagogiky*. 1. vyd. Brno : MUNI, 2009. ISBN 978-80-210-4859-1.

Sborník prací čtyř autorů z Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (H. Horké, H. Filové, T. Janíka a J. Kratochvilové), který vyšel v roce 2009, je poměrně nenápadnou publikací dostupnou v prodejnách skript. Nejde jen o sborník prací, ale zejména o tematicky propojený celek vycházející ze základů pedagogiky a didaktiky, který může sloužit jako další alternativa úvodu do studia či jako doplňující text pro studenty a učitele pedagogických škol, či jiné čtenáře, kteří se zabírají problematikou současného školství, výchovy, vyučování, osobnosti učitele a žáka, tvorby kurikula, didaktických zásad nebo školního hodnocení. Hlavní tematickou linií publikace tvoří aspekty výchovy pojímané z různých hledisek. Smyslem tohoto textu není odkrýt veškerá témata zpracovaná v publikaci, spíše poukázat na vybrané části a shrnout přínos i rezervy práce.

Publikace stručně shrnuje tradiční pedagogicko-didaktická témata s důrazem na výchovu v současné české škole, kterou ovlivňuje zejména vnitřní proměna školy, změna role učitele i žáka, ale i vytvoření a přijetí Rámcového vzdělávacího programu. Přestože se publikace zaměřuje především na současnost, v některých kapitolách je čtenáři poskytnut stručný exkurz do historie, ať už jde o návrat k programům ZŠ, OŠ a NŠ, jejichž platnost skončila s přijetím RVP ZV (2. studie), nebo historický přehled koncepcí vyučování (11. studie). Texty jsou směřovány k primárnímu vzdělávání. Některé studie vychází vložené z RVP ZV, většinou jsou však dostatečně obecné, aby byly použitelné i na jiné úrovni vzdělávání.

Jako stěžejní část knihy je autory označována studie šestá, jejímž tématem je mravní výchova a výchova k prosociálnosti jako jedna ze základních obsahových složek výchovy. Hlavní část kapitoly je věnována stádiím mravního vývoje osobnosti z pohledu Piageta, Kohlberga a výzkumu Esenberga, který se zabýval mravním usuzováním dětí. Na základě převzatých údajů posléze autorka dospívá ke členění mravního vývoje na čtyři etapy od předškolního věku

po ranou dospělost. Dále rozebírá podmínky mravní výchovy a prosociálního chování v současnosti z hlediska rodiny a společnosti. Zamýšlí se nad sociální solidaritou ve společnosti, ke které by měla (mimo jiné) mravní výchova směřovat. Také ostatním obsahovým složkám výchovy (rozumové, pracovní, tělesné a estetické) je v knize věnován prostor, i když výrazně menší, a to zejména v následující studii, která sleduje cíle a klíčové kompetence spojené s pracovní, tělesnou a estetickou složkou výchovy.

Za nejpodnětnější text považujeme studii třináctou, která je zaměřena na kurikulární činnost učitele. Sleduje výchovné působení z perspektivy učitele jako tvůrce školního kurikula, který se musí naučit pracovat s novou rolí danou RVP, aby byl schopen tento program skutečně uvést do praxe. Autorka navrhuje a posléze rozpracovává kroky, které by měly vést učitele od obsahové analýzy tématu přes vazbu na klíčové kompetence, stanovení cílů, rozložení tématu a jeho didaktickou analýzu, až po promyšlení výukových strategií a evaluačních nástrojů. Plánování výuky je přehledně schematizováno v tabulce, kterou se mohou učitelé inspirovat při vlastní přípravě. Jednotlivé kroky plánování jsou posléze rozpracovány a doplněny o vysvětlení základních pojmů (vzdělávací kurikulum, program, standard). Autorka doporučuje při plánování výuky využívat myšlenkových map a uvádí jejich různé formy. Věnuje se podrobně cílům výuky podle RVP, které plynule propojuje s klíčovými kompetencemi. Upozorňuje na důležitost stanovovat si dlouhodobé i krátkodobé cíle a uvádí chyby, kterých se často učitelé dopouštějí. Přehledně je v tabulce rozpracována Bloomova taxonomie kognitivních cílů s příklady aktivních sloves. Stručně jsou zmíněny i taxonomie cílů afektivních (Kratwohl) a psychomotorických (Dave). Autorka se nesoustředí jen na správné stanovení cílů a následnou práci s cíli ve výuce, ale také na didaktickou analýzu učiva, která je srozumitelně a přitom stručně zpracována jako návod pro učitele. Naznačuje pojmovou a operační analýzu učiva, formulaci učebních úloh a otázek a průběžné sledování mezipředmětových vztahů. Poslední krok, kterým je promyšlení evaluačních nástrojů, je však oproti předešlým krokům zpracován velmi stručně a čtenář tak může jen doufat, že se k této problematice dozví více v poslední studii, která je zaměřena na školní hodnocení a sebehodnocení.

Zklamáním pro čtenáře je 4. studie, která nese titul *Výchova a vzdělávání pro 21. století*. Za slibným názvem se skrývá obsah zaměřený vyloženě na průřezová témata popsaná v RVP ZV se zdůrazněním cílů výchovy. Studie navíc působí neuceleně, každé průřezové téma je zpracováno podle jiného schématu, někdy se zaměřením na cíle a obsah, jinde na definice základních pojmů a cíle,

posléze na cíle, metody a formy realizace tématu, či na cíle a tematické okruhy. V textu není jasné, kdy autorka čerpá z RVP ZV a kdy z jiných autorů, jejichž rozsáhlý výčet je na konci kapitoly.

Tato recenze je psána z pohledu pedagoga působícího jak na střední, tak na vysoké škole v oboru pedagogika. Z této pozice se publikace jeví využitelná nejen jako doplňující text pro studenty pedagogických fakult, ale je také vhodná pro žáky vyšších ročníků středních pedagogických škol, k čemuž přispívá zejména srozumitelný jazyk, přehledné členění obsahu do krátkých odstavců nebo výčtů, zvýrazňování důležitých částí textu a používání názorných schémat. Jako slabší místo publikace se jeví aplikační úlohy, které prokládají text ve většině kapitol. Studenta „začátečníka“ však může demotivovat od jejich řešení fakt, že k nim není (alespoň v některých případech) přiloženo řešení či jeho nástin. Každopádně tyto úlohy naznačují hlubší souvislosti popisované problematiky, ke kterým je možno dohledat více informací podle seznamu literatury, který je vždy zahrnut na konci studie a může fungovat jako doporučená literatura k tématu. Není však jasné, zda seznamy literatury fungují také jako seznam citovaných autorů v textu, který je místy neúplný (viz 1. studie). Velmi často se v textu objevují odkazy na RVP ZV, zejména na klíčové kompetence a průřezová témata. Z knihy je patrná snaha autorů tematicky propojit jednotlivé studie, jeví se však zbytečné uvádět v různých částech stejné definice pojmů (viz str. 32 a poznámky na str. 69).

Množství témat zahrnutých v publikaci čítající 178 stran nedovoluje jejich podrobnější zpracování. Čtenář tak dostává do rukou poměrně pestrý výčet problematiky, který však na některých místech připomíná spíše výpisky a poznámky spojované pomlčkami. Na druhou stranu, právě takovéto členění textu pravděpodobně vyhovuje dnešním studentům lépe než souvislý text, ze kterého by teprve museli poznámky sami vytvořit. Publikaci proto lze doporučit čtenářům, kteří hledají stručný a přehledný souhrn vybraných témat.

Kontaktní adresa
Mgr. Ilona Jirečková
Ústav pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta, Olomouc